

LA LLUM

MN - XXI - II - XC

Pregó

**M. Iltre. Sr. Alcalde
Exma. Corporació Municipal
Membres de la Reial Confraria de la Santíssima Trinitat
Junta de la Sèquia
Aigües de Manresa, S.A.
Administradors de la Festa de la Llum
Benvolguts amics:**

1

Ens trobem reunits avui, aquí, en aquesta sala tan acollidora, per invitar-nos mútuament a celebrar amb complaença una altra festa de la manresaníssima Llum. I em correspon a mi, immerescudament, l'honor d'adreçar-vos unes paraules sobre aquest tema.

Parlar de la Llum amb l'òptica de l'historiador, penso que podríem fer-ho de tres maneres. Primer, considerant el fet en ell mateix. ¿Què va succeir de veritat el dia 9 de les calendes de març (avui diríem 21 de febrer) de l'any 1345? Les fonts segures són mínimes. Dignes d'esment, només una: el document notarial de Pere Bellsolà, que ens tramet la declaració d'una vuitantena de manresans que expliquen amb més o menys convicció haver vist aquell matí, després de la sortida del sol, a la capella de la Santíssima Trinitat de l'església del Carme, una flama o signe clar, brillant com un estel, que, havent aparegut a la dita capella, després pujà fins a la volta principal del temple, més tard fou vista a la capella de la Santa Creu i Sant Salvador i finalment esdevingué invisible. En saber el prodigi, segons la mateixa declaració, els frares van tocar la campana major i cantaren la Salve Regina... Això és tot. L'any 1931, tres distingits historiadors, el manresà Soler i March i els forans Valls i Taberner, director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, i Anselm Maria Albareda, arxiver del monestir de Montserrat, van certificar l'autenticitat paleogràfica del document, escrit amb seguretat en algun moment del segle XIV, és a dir, aproximadament a l'època dels esdeveniments que el text analitzat ens explica.

Un segon enfocament historiogràfic del fet de la Llum és el que el Dr. Josep Maria Gasol anomena "crònica de cròniques" i que ell mateix va oferir-nos amb el Pregó de les Festes de l'any 1976. L'objectiu, segons les seves paraules, era "recordar com, de quina manera, en quines ocasions, per quins mitjans i amb quins elements,

els cronistes-historiadors manresans han fet la crònica –la història– de la Llum que celebrem.” Seguint les seves petjades, podríem parlar de la *Relació* anònima sorgida del convent manresà del Carme a la primera meitat del segle XVII, amanida amb curiosos ingredients que venien a completar la flaca notícia original: arribada de la Llum des de la muntanya de Montserrat, repic de campanes sense intervenció humana, simbolisme manifest de la Trinitat, etc. Podríem parlar també de la continuació i enfortiment d'aquesta segona versió a través d'uns altres escriptors carmelites (Estrugós, Lezama), de l'historiador manresà Magí Canyelles, del P. Germes i, més a prop nostre, del P. Lluís Soldevila, el notari Mas i Casas, Víctor Balaguer, Cornet i Mas, i especialment de dos distingits conciutadans nostres, massa bons patriotes per assolir la necessària equanimitat en aquest tema, malgrat llur evident vàlua humana i rigor científic: el metge Oleguer Miró i mossèn Ignasi Torredelot... I arribats en aquest punt, podríem explicar la viva polèmica engegada arran de les primeres crítiques formulades per l'assenyat mestre d'historiadors locals Sarret i Arbós, en un moment de passions polítiques desbordades, sense oblidar, una mica més tard, l'obra de mossèn Joaquim Cornet, que tornava a revifar el tradicional cofoisme manresà, paradoxalment amb el suport, després de la guerra civil, de panegiristes de la “Misteriosa Luz” procedents de terres més aviat llunyanes. Però tot això ja ha estat recordat i publicat l'any 1976. No hi hem d'insistir.

Dèiem que hi ha tres camins per a reflexionar històricament sobre la Llum. N'hem considerat dos. El tercer podria ser el que, deixant de banda qualsevol especulació sobre un esdeveniment antic i problemàtic, considera només uns fets certs i evidents, perfectament documentats, relacionats tots ells amb la força d'aquesta tradició que els manresans hem tingut sempre present i hem mantingut viva.

Els efectes socials de la nostra creença en la Llum són realitats innegables. Realitats a l'abast de l'historiador, que, si ho desitja, pot mirar-les, analitzar-les i explicar-les. Fos o no un miracle destinat a capgirar, per voluntat divina, la història d'una petita ciutat catalana, és evident que la Llum –el record i la celebració anyal d'aquest episodi– ha desvetllat l'entusiasme i l'esforç de molts manresans, els ha fet pensar, parlar, escriure, dibuixar, pintar, cantar, aixecar monuments, participar en solemnes actes religiosos i animades festes de carrer, en jocs literaris i concursos d'art, en competicions esportives, en manifestacions col·lectives de tota mena... Un simple raig de Llum, potser imaginat per unes poques persones però incorporat a una àmplia i llarga memòria que les generacions es van transmetent, ha influït d'una manera molt important en la vida de tota una ciutat durant més de sis segles. Això no és pas una llegenda. És història, i ben certa, ben viscuda i ben sentida per milers i milers de persones d'èpoques molt diverses.

Tractar amb propietat aquest tema tan extens i tan complex només pot fer-ho un historiador local que hi hagi dedicat molt de temps, molta aplicació i molta ciència. Aspectes parcials han estat magistralment analitzats pel Dr. Josep M. Gasol als seus treballs monogràfics *La Llum i la música*, *La Llum i les lletres*, *La Llum i les sardanes*, *La Llum i els artistes*, *La Llum i l'esport*, *Els goigs de la Llum*, *La Llum i l'Orfeó*, *La Llum i el Pont Vell*, *La Llum als carrers de Manresa*, i encara d'altres.

En aquesta ocasió, jo només puc evocar alguns fets relacionats amb les festes de

la Llum dels últims anys. N'he estat testimoni presencial, encara que no protagonista destacat. Però abans voldria dedicar uns mots d'homenatge a unes institucions manresanes que, al llarg dels anys, han mantingut viva la tradició, inspirant, apadrinant i fent possible la celebració anual. Els membres de la més antiga, la confraria de la Santíssima Trinitat –que ja existia al febrer de 1345, com apunta Sarrat i Arbós a la seva *Història religiosa de Manresa*– han treballat sempre per conservar el caràcter religiós de la festa. Gràcies a ells, els manresans no oblidem l'existència d'una altíssima Providència que, amb miracles o sense, mai no ens ha deixat desamparats. Els membres de la Junta de la Sèquia i els de la d'Aigües Potables, avui transformada en empresa municipal, han palesat contínuament la relació entre la Llum i la Sèquia, entre un llarg esforç premiat pel Cel i la prosperitat material produïda per l'aigua. Santíssima Trinitat, Llum, Sèquia i Juntes d'Aigües, tant en la realitat quotidiana com en el rerafons simbòlic de la història, han format durant molts anys com un ordit de fils indeslligables que abriga l'esperit dels manresans.

La meua experiència personal, immediatament posterior a la guerra civil, em permet de recordar alguns programes festius dels anys quaranta i cinquanta que, escrits en castellà, destriaven i jerarquitzaven perfectament els "actos religiosos" i els "actos cívicos". Entre els primers destacava l'ofici solemne a la Seu, generalment amb la presència de totes les autoritats civils i militars, la màxima jerarquia eclesiàstica i algun predicador il·lustre que glossava el miracle de la Llum i algunes vegades, revestint-se de valor, acabava recitant algun verset dels Goigs sense traduir. A la sortida de l'acte religiós, les persones d'oida molt sensible i nervis més aviat fluixos érem víctimes d'allò que llavors anomenaven "estrepitosa tronada", disparada davant de l'Ajuntament potser amb la sana intenció de recordar als desmemoriats l'estrèpit militar amb què s'havien forjat totes les victòries de la pàtria, les de l'última guerra civil, la penúltima, l'anterior i potser fins i tot les de la guerra del francès.

A la tarda hi havia una impressionant processó, organitzada també a la Seu i que sortia d'allà, ja que l'església del Carme, enderrocada durant la guerra, encara no s'havia reconstruït. D'una d'aquestes processons en tinc un record molt especial. El personatge més destacat de cara al poble era quasi sempre el pendonista major. Però a més del pendó gros, n'hi havia un de petit destinat a alguna criatura privilegiada. Un any, el portador del pendó infantil ens va invitar, a un altre company i a mi, a aguantar els cordons i les borles que pengen a cada costat de l'estri. En aquella època, tant a la sortida com al final de la processó, i també a la meitat del trajecte, exactament a la plaça de Sant Domènec, hom disparava una salva de pólvora que feia un brogit de mil dimonis. Poc abans d'arribar a la plaça esmentada, el personista em va oferir gentilment la noble insígnia per tal que la meua família, des del balcó de casa, em pogués veure en aquell lloc privilegiat. Jo devia tenir llavors nou o deu anys i era un marrec escarransit sense gens de força als braços. El pendó era tres o quatre vegades més alt que jo, i vaig notar, en agafar-lo, que pesava més del compte... Avançàvem tots tres, jo al centre, sota l'honrosa càrrega, quan vam arribar exactament al mig de la plaça, on el senyor Vilalta, seguint el costum tradicional, havia d'encendre els cartutxos de pólvora destinats a notificar que la processó ja era a la meitat del seu camí. Però jo no me'n recordava... I tot de

sobte, aquell tro, aquella explosió, aquell bramul inesperat. Vaig quedar fred, esbalaït, com sense forces, i si el pendó no va anar a parar a terra va ser perquè els meus companys, més experimentats i serens, van salvar-lo tibant les borles.

Un altre record relacionat amb la Llum, aquest més agradable, és el plaer que em produïren els primers dibuixos d'en Joan Vilanova, descoberts l'any 1948 en uns goigs fets imprimir pels administradors de la festa d'aquell any. Però la gran obra d'en Vilanova sobre la Llum encara era per fer. Va néixer, si no ho recordo malament, al número 5 de la revista "Bages" corresponent al mes de juliol del 1953. A partir d'aquell moment, dos o més quadrets del gran dibuixant, amb versos rodolins del periodista Albareda, anaven apareixent cada mes a la revista en una secció fixa que portava per títol "Auca de la Llum". Segur que era el que més esperaven, miraven i llegien els primers lectors i subscriptors d'aquella benemèrita publicació dels ex-alumnes de l'Institut. Personalment, la més gran satisfacció que em va produir col.laborar per primera vegada en aquell lloc va ser pensar que compartia un espai periodístic amb els admirats amics Vilanova i Albareda. Llavors l'*Auca* ja era famosa, però encara ho és més ara, després d'acurades reedicions parcials o totals i especialment després que tothom, a través dels quatre volums del *Cançoner Català* i dels *Dibuixos d'una època*, ha pogut gaudir de quasi tota la producció artística del dibuixant més ben dotat, més treballador, més exigent, més graciós, més sentimental, més irònic i més poètic que ha tingut la ciutat de Manresa.

Però l'*Auca de la Llum* va ser també l'origen d'una altra obra dedicada al mateix tema: L'*Auca de la Sèquia*, pensada i realitzada en part pel mateix Vilanova amb el suport i la col.laboració total de la vitalíssima Penya de Sant Lluc. Aquella farsa representable, fins i tot amb música i coreografia, va proporcionar als manresans de l'any 1956 –actors improvisats i espectadors atònits– els motius de gresca més sorollosos i simpàtics de l'època franquista. La primera representació, la diada dels Innocents, al teatre Conservatori, amb més de quaranta actors afeccionats, tots persones de carrera o d'empresa amb un sòlid prestigi professional, tots mascles menys una noia que sortia un moment disfressada d'angelet (ai, l'etern masclisme manresà!), va ser com un esclat de vida, de bon humor, d'esforç alegre i de solidaritat ciutadana que mai més no s'ha repetit, o almenys no s'ha superat, malgrat l'encert d'altres innocentades fetes en èpoques més tranquil·les i sense tants problemes de censura.

Un altre record personal de la Llum són els Jocs Florals que porten aquest nom. Molt poc abans que esclatés la guerra civil i gràcies a la iniciativa del poeta local Ferran Puigdemívol, uns Jocs Florals manresans foren posats sota l'advocació de la Llum. Exclusivament infantils i celebrats al mes de febrer de 1936, no en puc tenir cap record a causa de la meva edat en aquella època. El que recordo vagament són els celebrats a partir de l'any 1940, sense participació catalana, com és natural, i amb detalls tan curiosos com la concessió, en algun dels primers, de "cinco rosas", "cinco flechas" i "cinco cruces de hierro", en lloc de les tradicionals flor natural, englantina i viola.

El Jocs del 1945 van ser molt més solemnes perquè coincidien amb el sisè centenari del fet històric de la Llum. No van celebrar-se a la diada habitual, sinó a la festa de

la Santíssima Trinitat, uns mesos després. En fou mantenidor el president de les "Cortes Españolas", don Esteban Bilbao Eguía, que va fer un discurs llarguíssim, recargolat i fosc com una columna salomònica. A finals d'un mes de maig més aviat calorós, amb el local ple de gom a gom i el públic abillat de mitja gala o de gala sencera, vestit fosc, americana gruixuda, armilla, coll i corbata, sense poder-nos moure durant més de quatre hores, no és estrany que al final tots ens sentíssim una mica incòmodes. Més tard, en llegir les cròniques de l'acte, que parlaven de la "inflamada oratoria" del mantenidor i de "los ardientes versos" dels poetes llorejats, vaig pensar que era lògic que tots haguéssim acabat una mica esmaperduts, marcits i suats.

Aquella Llum de l'any 1945 fou també destacable per un altre motiu. El distingit, cultíssim i sempre desconcertant manresà Lluís Soler i Terol –pedra d'escàndol per a un ampli sector de la burgesia terratinent i cultivada de la que formava part– va publicar una curiosa tirallonga de versos castellans, afilats i brunzents, sota el títol de *A la Misteriosa Luz y a la Acequia de Manresa en su sexto centenario*, que fou considerada, per alguns, una obra mestra, i per uns altres, una sàtira irreverent. Almenys aquella ambigüitat de la "bola", amb la qual es referia l'autor a la Misteriosa Llum, semblava difícil d'acceptar.

Els Jocs Florals deixaren de celebrar-se anualment i van esdevenir quinquennals. No resultava fàcil trobar cada any una reina amb uns pares disposats a pagar totes les despeses de la festa. Cada cinc anys, la cosa resultava més factible... Altrament, la llengua catalana s'anava infiltrant als Jocs, sense fressa, però amb el pas segur. Continuàvem tenint "Juegos Florales", però ja no éren de la "Misteriosa Luz", sinó de la "Misteriosa Llum" (sempre entre les cometes disposades per la censura, és clar). L'any 1950 –oh, meravellat– ja obtingué la Flor Natural una poesia catalana (és clar que de mossèn Serra Janer, una home gens suspecte de separatisme). I de mica en mica s'anà estenent el costum de premiar amb la Viola ("Fe Catòlica") una poesia catalana i amb l'Englantina ("Patria") una de castellana, amb la qual cosa tothom quedava discretament conformat, encara que ningú satisfet del tot.

Recordo que un any d'aquells vaig ser secretari del Jurat. Va ser una ocasió particularment sonada, sobretot per la pompa desplegada per la família de la reina, que era molt important en la Manresa política i econòmica d'aquell moment. Els Jocs Florals no es celebraren al Conservatori com era habitual, sinó al Kursaal, més ampli i luxós. En fou nomenat mantenidor un il.lustre polític, que a més era marquès i una mica lletraferit. Estava, però, delicat de salut i, justament aquells dies, més aviat baix de forma, després d'un refredat complicat amb afonia i bronquitis. Entre que els altaveus no funcionaven gaire bé, que ell parlava molt baixet, entre sospirs i gemecs somorts, i que l'acústica del local continuava tan dolenta com sempre, no sé si el públic es va assabentar ben bé del contingut del seu discurs. Quant a mi, que era la primera vegada que parlava en públic i que no em feia cap gràcia haver-ho de fer, vaig llegir la Memòria amb un fil de veu que ni jo mateix em sentia. Per acabar-ho d'adobar, el poeta guanyador es va presentar amb les sabates brutes i sense corbata... Els crítics més benèvols van dir-me després, confidencialment, que el Discurs del Mantenidor no havia estat pas especialment vibrant, que el poeta

guanyador no havia actuat amb gaire distinció i que la lectura de la Memòria havia resultat més aviat somorta... Sort que la bellesa de la Reina havia fet oblidar totes les altres circumstàncies!

Les festes de l'any 1959 van ser de les més notables, i no pas pels Jocs Florals, que no sé si es van celebrar en aquella ocasió. El més important va ser l'acabament de les obres de la nova església del Carme, construïda sobre el solar del temple antic, i oberta llavors al culte dels devots manresans, que ja l'anomenaven poèticament "Temple de la Llum". Però van succeir també moltes altres coses en aquelles dates. Per exemple, l'estàtua d'en Clarà que avui coneixem com "La Ben Plantada", adquirida amb destí al previst monument als Iniciadors de la Sèquia, havia estat rebuda, pagada, admirada en secret i criticada en públic. Fent escarafalls, algunes forces vives de la ciutat havien dit que allò era una indecència perquè la noia ensenyava els pits. La censura oficial, després de mirar-la i de remirar-la, de dalt a baix i de baix a dalt, molta estona i sense perdre's cap detall, havia dictaminat que allò era efectivament una indecència, que no es podia tolerar, i que d'exhibir-la en públic, res de res, que ni pensar-ho... Havien decidit d'amagar-la en un soterrani a fi que no la vegés ningú més i la gent deixés de parlar-ne... Però la curiositat dels de fora no pogué ser dominada tan fàcilment, i el periodista Del Arco es presentà a Manresa amb l'excusa de fer un reportatge sobre la nova església del Carme, però amb la secreta intenció d'entrevistar-se amb el Sr. Bisbe i saber què pensava aquest sobre les gràcies i desgràcies de la Ben Plantada. Però si el periodista aragonés era tossut, més ho era el bisbe Masnou, muntanyenc català de totes totes. I l'entrevista destinada a la premsa no es va arribar a produir. Segons m'ha explicat un bon amic, que va actuar molt discretament en tota aquesta facècia, la cosa es va acabar amb una benedicció episcopal de pur compromís i amb una reverència hipòcrita de l'astut periodista, que se'n tornava al seu diari barceloní amb la cua entre cames, perquè el senyor Bisbe no havia volgut dir ni un sol mot, ni una sola síl·laba, sobre la noia captiva en un llòbrec soterrani manresà.

La Llum de l'any 1977 fou ben bé una altra cosa. Talment el revers de la medalla. Les festes d'aquell any, com si es tractés d'un dijous sant primaveral i assolellat, van permetre un seguiment i visita de monuments com mai no s'havia vist a Manresa. Ja teníem la Ben Plantada, ben ufanosa, al punt neuràlgic de la ciutat moderna, voltada d'aigua i de flors. I Sant Jordi, el patró de Catalunya, també ben ufanós, i tant!, al bell mig de la plaça que li acabàvem de dedicar. I Sarret i Arbós, el patriarca, al panteó dels manresans il·lustres. I les portes del Museu novament obertes. I el Parc de l'Agulla acabat d'inaugurar. I "Els Segadors" a flor de llavis... Quina Llum, senyor meu! Això sí que és vida. Ja tenim la llibertat. Encetem la democràcia.

Des d'aleshores, les festes de la Llum han estat una mica diferents. Més catalanes i més populars, això no es pot negar. No sé si més cíviques i menys formalment religioses. Podria ser. Però d'espiritualitat sincera encara n'hi ha... I moltes altres novetats dignes d'esment. S'han acabat els administradors nomenats a dit entre els joves de les famílies benestants. La tasca d'organitzar les festes correspon ara als membres d'entitats manresanes que actuen mancomunadament i amb un gran esperit de servei, no pas de lluïment personal. Tot això ha contribuït a augmentar la

participació dels ciutadans en la preparació i celebració de la Festa Major d'hivern i a divulgar, en tot l'àmbit urbà i comarcal, el coneixement d'entitats i institucions tan prestigioses com l'Orfeó Manresà, el Centre Excursionista de la Comarca del Bages, la Jove Cambra, el Casal Cultural de Dansaires Manresans, el Club Gimnàstic de Manresa, l'Hospitalitat de la Mare de Déu de Lourdes, l'Agrupació Cultural del Bages, la Comissió Divina Pastora de les Escodines, l'Assemblea Local de la Creu Roja, l'Agrupació Amics de la Seu, el Casal Familiar Recreatiu, els Col·legis Professionals, i encara d'altres, que, tot administrant la festa, han donat a conèixer l'història, els esforços, les realitzacions i el mèrits de les respectives associacions.

I parlant d'administradors, deixeu-me dir uns mots sobre els d'enguany, el Personal de la Caixa de Manresa, aquests personatges sempre tan desperts, tan atents, tan exactes, voltats de màquines electròniques que a mi em farien rodar el cap, però que ells manipulen amb delicadesa i seguretat d'experts, mentre un reguitzell de clients –moltes vegades pesats, sords, desorientats, desconfiats, impertinents, que mai no saben on han de signar i que, quan contenen els diners, sempre es pensen que n'hi ha pocs– els sol·liciten, els criden i els maregen contínuament... Aquest personal de la Caixa de Manresa, sempre tan amable, tan pacient, amb tanta qualitat humana i tanta preparació professional: ningú millor que ells –que coneixen tan bé la ciutat i la seva gent– podia, en aquesta ocasió, organitzar una Festa de la Llum que promet ser variada, emocionant, divertida, oberta a tothom.

També, des de fa uns quinze anys, hi ha el costum de llegir el Pregó de la Festa en aquest lloc, davant de les autoritats municipals. Molts manresans han pogut expressar aquí, sense embuts ni compliments, en aquest acte tan entranyable, el que pensen i el que senten sobre Manresa. Jo, que em considero un indigne continuador de tots ells, em sento també, en aquest moment, una mica com el fill pròdig que torna a casa després d'uns anys d'absència i és rebut amb una consideració i un afecte que segurament no es mereix. Des de fa uns anys, la feina professional m'ha apartat de Manresa i m'ha impedit de participar activament en la vida quotidiana d'aquí i en les activitats culturals que hi porteu a terme. Però mai no s'ha estrocat el desig de tornar tan aviat com sigui possible i de passar els anys de vellesa al mateix lloc on vaig viure quan era infant. I així poder celebrar amb vosaltres moltes festes de la Llum.

Moltes gràcies per la vostra atenció. I deixeu-me acabar amb l'expressió d'un desig que, ben segur, és el de tots: que a Manresa no ens falti mai l'aigua, per fer créixer ben ufanoses les hortalisses del regadiu i per rentar-nos la cara cada matí, quan, encara ensenyats, ens disposem a començar la feina. Que aquesta feina no ens falti mai. I que l'Esperit Sant –el colomet que en Vilanova dibuixa sempre a l'extrem superior del triangle de la Santíssima Trinitat, entre el Fill que porta la Creu i el Pare barbut– no deixi mai de volar pel cel resplendent de la nostra estimada ciutat.

Josep Tomàs i Cabot

Administradors:

associació de personal
de la caixa de manresa

REIAL CONFRARIA
DE LA SANTÍSSIMA TRINITAT

SUPERIOR NAT

Rev. Jaume Brià i Rodellas
Regent de la Parròquia de la Mare de Déu del Carme

JUNTA PERMANENT

Director:
Rev. Josep Leyes i Noguera
Secretaria:
Mª Antònia Besora, Vda. Balaguer
Comptador:
Ferran Ferrer i Roca

associació de personal
de la caixa de manresa

 CAIXA DE MANRESA

MN MC

MANRESA MIL-CENT
889-1989

